

Eettisten ohjeiden tausta-aineisto

Kirkkojärjestyksen 5:6 mukainen pappislupaus:

Minä N.N. lupaan kaikkietävän Jumalan edessä, että toimittaessani pappisvirkaa, jonka olen valmis ottamaan vastaan, tahdon pysyä Jumalan pyhässä sanassa ja siihen perustuvassa evankelis-luterilaisen kirkon tunnustuksessa. En julkisesti julista tai levitä enkä salaisesti edistä tai suosi sitä vastaan sotivia oppeja. Tahdon myös oikein julistaa Jumalan sanaa ja jakaa pyhiä sakramentteja Kristuksen asetuksen mukaan. Tahdon noudattaa kirkon lakia ja järjestystä sekä palvella alttiisti seurakuntaa ja sanankuulijoita. Kaikkea tätä tahdon noudattaa niin, että voin vastata siitä Jumalan ja ihmisten edessä. Tähän Jumala minua auttakoon.

Eettisten ohjeiden tausta

Papiston ammattieettisten ohjeiden taustalla on toisaalta monissa lähiammateissa käyty eettinen keskustelu. Toisaalta papin ammattietiikkaa pohdittaessa on lähdeittävä luterilaisen virka- ja kutsumusteologian sekä luterilaisen etiikan pohjalta.

AMMATTIEETTINEN KESKUSTELU

Papiston koulutukseen sisältyvästä eettisestä asiantuntemuksesta ei seuraa, että ammattietiikkaa koskeva keskustelu ja siitä nouseva ohjeisto kävisi tarpeettomaksi. Juuri tällainen keskustelu edistää papiston tietoisuutta omaan ammattiin ja työhön liittyvistä eettisistä ongelmista ja palvelee papiston ammatillisen pätevyyden ylläpitämistä ja edistämistä.

Eettisen ohjeiston ei myöskään tarvitse edustaa mitään erityistä, yleisistä eettisistä periaatteista ja eettisestä keskustelusta irrallista etiikkaa. Se voi olla juuri yleisten eettisten periaatteiden soveltamista papin ammatissa esiin nouseviin, moraalista harkintaa edellyttäviin kysymyksiin. Olennainen kysymys on, liittykö papin ammattiin joitakin sellaisia eettisiä ongelmia, joiden havaitsemisessa ja käsittelemisessä eettinen ohjeisto on mielekäs apuneuvo.

Eettiset ohjeet, koodit ja kunnia- ja tunnustukset ovat ammattikunnassa käydyn eettisen keskustelun tulos. Ohjeiden valmisteluprosessi jo sinällään hahmottaa kuvaa ammatin luonteesta ja sen toimintalinjoista ja siten vahvistaa ammattidentiteettiä. Valmiit ohjeet, jos ne tunnetaan ja sisäistetään, auttavat työssä esille tulevien eettisten kysymysten ratkaisemisessa. Muutenkin ammattietiikka voi olla vahva resurssi työn tekemisessä.

Kun eettisissä ohjeissa tulevat esille ammattikunnan yhteiset arvot, ne lisäävät ammatin sisäistä yhtenäisyyttä ja keskinäistä kollegiaalisuutta. Ohjeet ovat myös suojana, jos ammattia ja sen edustajaa kohtaa ulkopuolinen kritiikki tai hyökkäys. Eettiset ohjeet ja niihin sitoutunut ammattikunta suojaa myös ammatin asiakkaita ja koko yhteiskuntaa. Ammattietiikassa on keskeistä myös se, että ammatin harjoittaminen perustuu ammattitaitoon, sen ylläpitämiseen ja jatkuvaan kehittämiseen.

Monissa professioissa ammatilainen on aina myös vallankäyttäjä. Eettiset ohjeet määrittelevät ammatillisen vallan rajat ja ammatilaisen vastuun hänen käyttämästään vallasta ja vallankäyttömenetelmistä.

Eettiset ohjeet ovat luonteeltaan julkisia. Ohjeiston laatija sitoutuu siihen, että se auttaa ammattikunnan jäseniä sitoutumaan ohjeisiin. Ohjeet ovat julkisia myös ulospäin ja koko yhteiskunnassa. Ammattikunnan ulkopuolisillakin on oikeus tietää, mihin arvoihin ja päämääriin professio sitoutuu ja mitä se työllään tavoittelee.

PAPIN VIRAN TEOLOGISET ULOTTUVUUDET

Yleisten, kaikille professioille yhteisten puitteiden rinnalla papiston ammattieettisissä ohjeissa on otettava huomioon ne teologiset lähtökohdat, joista käsin papin ammatti luterilaisessa kirkossa nousee.

Sanan ja sakramenttien palveluvirka

Papin virka luterilaisessa kirkossa määritellään yleisesti sanan ja sakramenttien palveluviraksi. Sana ei tässä tarkoita vain kirjoitettua Raamatun sanaa, vaan kaikkea Raamatun sanomaan perustuvaa puhetta, julistusta, opetusta, sielunhoitoa ja hengellistä ohjausta. Luterilaisen käsityksen mukaan pappi on sakramentaalisen sanan palveluksessa. Tämä tarkoittaa, että sana tekee vastaanottajansa osalliseksi Kristuksen syntymästä, kuolemasta ja ylösnousemuksesta.

Luterilaisen tunnustuksen mukaan Sana vaikuttaa monella tavalla: suullisena, julistettuna sanana, kun koko maailmalle julistetaan syntien anteeksiantamus kasteessa, ehtoollisessa, avainten valtana ja kristittyjen keskinäisessä keskustelussa ja rohkaisussa. Kaikissa tavoissa on olennaista osallisuus Kristuksen persoonaan ja pelastustyöhön.

Rakkauden teologia papin viran perustana

Sana ja sakramentit ovat elementtejä, joihin Jumala on sitoutunut pelastavassa työssään. Sanassa ja sakramenteissa on kysymys kolmiyhteisen Jumalan pelastavasta työstä, jossa Jumala lahjoittaa itsensä Poikana ihmisille ja tekee heidät osallisiksi kaikesta siitä, mitä Jumalan Poika on ja mitä hän on tehnyt ihmisten hyväksi. Samalla hän lahjoittaa itsensä myös Isänä ja Henkenä niin, että ihmisillä on rakastava ja armahtava Isä, joka on kaiken hyvän lähde ja lahjoittaja sekä Pyhä Henki, joka yhdistää kristityt Kristuksen kautta Isään ja toisiinsa.

Sanan ja sakramenttien palveluvirka on Jumalan itsensä lahjoittavan työn eli rakkauden palveluksessa. Virka on asetettu uskon syntymiseksi siksi, että vain usko voi ottaa vastaan kaikki Jumalan hyvät lahjat ja itse Kristuksen. Uskossa ihminen tulee osalliseksi Kristuksesta. Usko sisältää samalla toivon ja rakkauden. Toivossa Jumalan lupausten toteutuminen on todellisuutta jo nyt eikä vasta jossakin tulevaisuudessa. Uskon kautta kristityt ovat Jumalan rakkauden kohteena niin, että tulevat osallisiksi itse rakkaudesta. Viran haltijat ovat samalla tavalla Jumalan itsensä lahjoittavan työn kohteena kuin kaikki muutkin seurakuntalaiset, viran perusteella heille ei kuulu eivätkä he tarvitse mitään erityistä osuutta Jumalan rakkaudesta.

Jumalan hyvyys ja rakkaus otetaan vastaan uskolla. Tällä lähtökohdalla on olennaisia seurauksia. Papin virka ei itse ole armonväline, vaan se hoitaa armonvälineitä. Papin työn päämäärän toteutuminen, uskon, toivon ja rakkauden syntyminen ei ole papin omassa vallassa. Papin pätevyyteen kuuluu tuntee armonvälineet niin hyvin, että hän osaa niiden avulla vastata ihmisten kysymyksiin ja hätään. Luterilaisen käsityksen mukaan papin ammatin keskeistä pätevyyttä ja ammattitaitoa on armonvälineiden oikea käyttö eli puhdas evankeliumin julistaminen ja sakramenttien oikea toimittaminen.

Papin virka uskon, toivon ja rakkauden yhteisössä

Osallisuus ja sitoutuminen yhteiseen uskoon

Pappi hoitaa virkaansa kirkossa, jonka tuntomerkkeinä ovat Sana ja sakramentit. Papin vastuulla ovat siis ne välineet, jotka saavat aikaan ja ylläpitävät uskon, toivon ja rakkauden. Pappi itsekin on kirkon jäsen, hän ei ole armonvälineiden ylä- eikä ulkopuolella.

Kirkolla on yhteinen usko, joka tarkoittaa osallisuutta Kristuksesta. Pappi on sitoutunut sellaiseen evankeliumin julistamiseen ja sakramenttien toimittamiseen, joka edistää ja vahvistaa kirkon yhteistä uskoa.

Papin sitoutumiseen kuuluu sanan ja sakramenttien jokapäiväinen oikea käyttö eli kristillinen elämä, joka toteutuu Jumalan hyvyyden vastaanottamisena ja välittämisenä. Tämän tehtävän yksi tärkeä ulottuvuus on pyrkimys evankeliumin sisällön julistamiseen ajankohtaisella ja tuoreella tavalla niin, että Jumalan hyvyys ja ihmisten kysymykset ja elämäntilanteet kohtaavat.

Kirkon yhteisöluonne

Papin virkaan kuuluu olennaisena yhteisöllinen ulottuvuus, sillä nimenomaan papin käytössä ovat ne välineet, jotka saavat aikaan uskon, toivon ja rakkauden yhteisön ja ylläpitävät sitä. Puhdas evankeliumin julistaminen ja oikea sakramenttien toimittaminen ei näin ollen tarkoita vain sitä, että pappi pitää evankeliumin mukaisia saarnoja ja puheita ja toimittaa kasteen ja jakaa ehtoollisen oikein. Tähän kokonaisuuteen kuuluu myös sanan ja sakramenttien jokapäiväinen oikea käyttö eli kristillinen elämä Jumalan hyvyyden vastaanottajana ja välittäjänä.

Kirkon ja seurakunnan yhteisöluonnetta voidaan kuvata historiallisesti, sosiologisesti, sosiaalipsykologisesti tai teologisesti. Papin ammatin harjoittamisen kannalta teologinen kuvaus on kaiken lähtökohta.

Kristillinen kirkko ymmärretään julkisessa keskustelussa usein ensisijaisesti instituutioksi, laitokseksi, joka hoitaa tiettyjä uskonnon alaan kuuluvia tehtäviä. Oman itseymmärryksensä mukaisesti se ei ole instituutio, vaan ennen muuta yhteisö. Tätä yhteisöllisyyttä kuvaa erityisesti Uuden testamentin koinoniasite, jonka perusmerkityksiä ovat yhteys ja osallisuus. Kristillisen koinonian erityislaatu on siinä, että siinä on kysymys toisaalta yhteydestä ja osallisuudesta Kristukseen ja toisaalta kristittyjen keskinäisestä yhteydestä ja osallisuudesta toisiinsa, joka toteutuu Kristuksessa tai Kristuksen kautta. Kristusyhteys merkitsee osallisuutta Jumalan lahjoittavaan rakkauteen ja siksi koinoniassa kaikki on yhteistä, niin hätä ja puute kuin menestys ja hyvinvointi. Kristityt suhtautuvat toisen hätään ja kärsimykseen aivan kuin omaansa ja kantavat toistensa kuormia. Kristillistä yhteisökäsitystä ei voi tavoittaa ilman ajatusta Kristuksen yhdistävästä läsnäolosta yhteisössä ja yhteisön jäsenissä.

Koinonian rinnalla toinen keskeinen raamatullinen kuva kristillisestä yhteisöstä on "Kristuksen ruumis". Kirkko ymmärretään ruumiiksi, jonka pää on Kristus ja jossa kristityt ovat Kristuksen ja toistensa jäseniä.

Yhteinen pappuus ja erityinen virka

Luterilaisen käsityksen mukaan yhteinen pappuus sisältää kaikki ne palvelutehtävät, joita pappisvirka hoitaa. Koska nämä tehtävät ovat luonteeltaan yhteisiä, kellekään ei ole yksilöllistä oikeutta niiden julkiseen

hoitamiseen. Mutta yhteisen pappeuden luonteesta ei seuraa, että erityisestä virasta olisi luovuttu eikä myöskään, että sitä olisi pidetty pelkästään inhimillisenä järjestelykysymyksenä. Myös Suomen luterilainen kirkko on virkateologisia ratkaisuja tehdessään lähtenyt siitä, että kirkon erityinen virka on Jumalan asettama. Erityinen virka kuuluu kirkon tuntomerkkeihin, tosin aina sanan ja sakramenttien yhteydessä ja niiden palvelijana. Kristittyjen yhteisen viran ja sen tehtävien luonteesta seuraa, että viran hoitaminen edellyttää jonkun yhteisestä papeudesta osallisen kutsumista hoitamaan virkaa julkisesti.

Papin viran etiikka perustuu siihen, miten Jumalan lahjoittava rakkaus voi ja miten sen tulee ilmetä ihmisten ja kaikkien luotujen välisissä suhteissa keskinäisenä jakamisena. Ihmisille on annettu käsky tehdä toisilleen kaikkea hyvää. Mutta tämä tarkoittaa sitä, että ihmisten tulee olla Jumalan lahjoittavan rakkauden välikappaleita ja ottaa vastaan kaikki Jumalalta tuleva hyvä luotujen välityksellä. Etiikassa on näin ollen samanaikaisesti kysymys sekä Jumalalta tulevan hyvän saattamisesta sinne missä sitä kulloinkin tarvitaan että tämän hyvän vastaanottamisesta nimenomaan Jumalalta tulevana hyvänä. Tämä peruslähtökohta koskee myös kaikkia papiston ammattietiikan kysymyksiä.

Papin virka kutsumuksena

Oikeus hoitaa papin virkaa perustuu kirkon kutsuun. Kirkko kutsuu pätevän ja sopivan henkilön hoitamaan oman olemuksensa ja yhteisöluonteensa kannalta tarpeellista virkaa. Tästä on kysymys, kun papin virasta puhutaan kutsumuksena. Luterilaisen käsityksen mukaan kutsumus on osa Jumalan lahjoittavaa rakkautta.

Kutsumus ei ole sidottu mihinkään ammattiin tai virkaan, vaan sisältää kaikki tehtävät, joita tarvitaan Jumalalta tulevan hyvän saattamiseksi sinne, missä sitä tarvitaan. Tämä tarkoittaa muun muassa sitä, että ihminen voi toteuttaa kutsumusta omassa ammatissaan tai työssään, mutta tämä ei ole hänen ainoa kutsumuksensa. Kutsumuksia ovat myös äitiys, isyys, sisarus ja veljeys, ystävyys, naapuruus jne.

Alkuperäinen kutsumusajatus torjuu liiallisen työ- ja ammattikeskeisyyden, joka uhkaa hävittää mahdollisuudet inhimilliseen yhteisöelämään sisältyvien muiden kutsumusten hoitamiseen. Myös papin kutsumuksen hoitamiseen kuuluu tasapaino viran ja muiden kutsumusten kesken.

Rakkauden vaatimus ja moraalinen harkinta

Kultainen sääntö eettisenä peruslauseena

Eettisiä ongelmia koskevan harkinnan ja päättelyn peruseriaatteena voidaan pitää niin kutsuttua kultaista sääntöä. Tästä säännöstä on toisistaan poikkeavia tulkintoja, mutta luterilaisessa teologisessa etiikassa sen tulkinnan konteksti on käsitys Jumalasta itsensä lahjoittavana rakkautena ja kaiken hyvän lähteenä ja tekijänä. Tästä lähtökohdasta käsin kultainen sääntö on sovellettavissa myös papin ammattia koskevien eettisten ongelmien tarkasteluun.

Kultaisen säännön tunnetuin formulaatio perustuu vuorisaarnaan, jossa Jeesus sanoo: "Kaikki mitä tahdotte toisten tekevän teille, tehkää te samoin heille." Luterilaisen käsityksen mukaan tämä sääntö sisältää kaksi ulottuvuutta. Toisaalta se on sisällöltään yhtenevä rakkauden kaksoiskäskyn kanssa: "Rakasta Jumalaa yli kaiken ja lähimmäistä niin kuin itseäsi". Toisaalta se sisältää eräänlaisen moraalisen harkinnan mallin eli käsityksen siitä, millä tavoin päättelemällä päädytään tietyssä tilanteessa tarvittaviin tai suositeltaviin tekoihin.

Kultainen sääntö rakkauden käskynä ja moraalisen harkinnan periaatteena

Kultaiselle säännölle *rakkauden käskynä* on olennaista, että 'itselle tahtominen' tai 'itsen rakastaminen' on ihmiselle esimerkki siitä, kuinka hänen tulee tahtoa ja tehdä hyvää toisille eli rakastaa heitä. Tämä johtaa radikaaliin rakkauden vaatimukseen, koska 'oman hyvän tavoittelu' merkitsee asettumista esteeksi sille, että ihminen voi toimia Jumalan lahjoittavan rakkauden välittäjänä toisille ihmisille.

Vielä täsmällisempään käsitykseen kultaisen säännön sisällöstä päästään, kun tarkastellaan sitä *moraalisen harkinnan periaatteena*. Se on sovellettavissa sekä ihmisen Jumala -suhteeseen että suhteisiin ihmisten ja muiden luotujen kanssa. Kysyttäessä miten toiseen tulee suhtautua tai mitä hänen hyväkseen voi tehdä, ei ole tarkoitus päätellä suoraan omista tarpeista ja arvoista sitä, mikä on hänelle hyväksi. Kaikissa tilanteissa ei myöskään ole toisen hyvän edistämistä, jos noudattaa välittömästi hänen sen hetkisiä toiveitaan tai halujaan.

Kultaisen säännön mukaisen moraalisen harkinnan lähtökohtana on toisen sijaan asettuminen ja eläytyminen. Jumala-suhteessa tämä merkitsee sen kysymistä, mitä on olla Jumala ja siitä seuraavaa Jumalan kunnioittamista kaiken hyvän lähteenä ja lahjoittajana. Usko siis noudattaa kultaista sääntöä suhteessa Jumalaan pitäessään Jumalaa rakastavana Isänä ja ottaessaan kaiken hyvän vastaan häneltä.

Suhteessa lähimmäiseen kultaisen säännön mukaisesti kysytään, mitä toivoisin itselleni, jos olisin hänen asemassaan tai jos olisin hän. Toisen sijaan asettuminen tarkoittaa näin luopumista omista ennakkokäsityksistä toisen hyvästä ja paneutumista hänen todellisiin tarpeisiinsa. Tämä ei kuitenkaan merkitse välttämättä samastumista toisen sen hetkiseen mielentilaan, vaan pyrkimystä edistää hänen parastaan eli Jumalan rakkauden toteutumista hänen elämässään. Toisin sanoen kysymys on siitä, miten Jumalan hyvyys voi saada sijaa ihmisen elämäntilanteessa. Kristillinen ja teologinen lähtökohta tässä harkinnassa merkitsee sitä, että ihmisellä katsotaan olevan sekä materiaalisia ja ruumiillisia että henkisiä ja hengellisiä tarpeita. Toisin sanoen toista kohdellaan Jumalan luomana.

Lain ja evankeliumin asema papiston etiikassa

Edellä kuvattu käsitys kultaisen säännön mukaisesta moraalisesta harkinnasta ja rakkauden toteuttamisesta sisältää myös luterilaisuudelle ominaisen lain ja evankeliumin välisen erottelun. Kultainen sääntö sellaisenaan on tietysti lakia, joka ilmaisee käskyn ja vaatimuksen, mutta ei tuo mukanaan kykyä tai voimaa tuon käskyn täyttämiseen. Lakina se on luonnollinen moraalilaki, mikä tarkoittaa, että se on ihmiskuntaa ja koko luomakuntaa yhdistävä moraalinen periaate. Siitä käsin on mahdollista käydä eettistä keskustelua erilaisia uskontoja ja maailmankatsomuksia edustavien ihmisten kanssa. Samalla se on radikaali rakkauden vaatimus, joka osoittaa ihmiselle hänen kyvyttömyytensä Jumalan ja lähimmäisen rakastamiseen.

Evankeliumi tulee mukaan siinä, kun usko kultaisen säännön mukaisesti pitää yksin Jumalaa hyvänä ja ottaa häneltä vastaan kaiken hyvän. Tämähän tapahtuu juuri sanan ja sakramenttien kautta. Uskon näkökulmasta tarkasteltuna kultaisen säännön noudattaminen ja soveltaminen ei enää ole pyrkimystä lain vaatimuksen täyttämiseen, vaan se on mukana olemista Jumalan omassa lahjoittavassa työssä. Luther ei kutsu käskyjä tästä näkökulmasta enää laiksi, vaan kehotuksiksi, joilla Kristus kutsuu ja houkuttelee kristittyjä seuraamaan häntä ja noudattamaan hänen esimerkkiään. Lain vaatimuksessa Jumalan lahjoittava työ ihmistä kohtaan ei toteudu, koska ihmisessä ei ole uskoa ottamassa vastaan Jumalan lahjoja. Kehotukset ovat sen

sijaan sellaista Kristuksen puhetta, joissa hän samalla muovaa ja uudistaa ihmistä itsensä kaltaiseksi.

Tästä seuraa, että sanan ja sakramenttien palveluviran etiikassa on kumpikin ulottuvuus. Etiikka on toisaalta lakia ja vaatimusta, toisaalta se on Kristuksen kutsua ja kehotusta. Eettiset periaatteet ovat kuitenkin samat, kysymys on vain niiden asemasta ja tehtävästä viranhaltijan elämässä.